

COLUMN

Het nut van de (geschied)wetenschap

Bert van der Spek

In deze derde column van *Skript* zal het woord voor de laatste keer gegeven worden aan Bert van der Spek, emeritus hoogleraar oude geschiedenis aan de Vrije Universiteit van Amsterdam en voorzitter van 'Ex Oriente Lux', die zal uitwijden over het nut van de geschiedwetenschap. Wij danken de heer Van der Spek voor zijn bijdrage, en kijken ernaar uit om te werken met onze tweede columnist, historica Laurien Crump.

'De enige les uit de geschiedenis is dat er uit de geschiedenis niets te leren valt' is een veel gehoorde paradox die dikwijls door historici verdedigd wordt. Het meest markant is dat gedaan door Jo Tollebeek en Tom Verschaffel in hun essay uit 1992, 'De vreugden van Houssaye. Apologie van de historische interesse'. 'Het is niet de taak van de historicus het heden te verhelderen, te legitimeren of te veranderen', schrijven zij in hun boek. Merel Klein en Annemarie van Sandwijk hebben er in *Skript* 27.4 (2005) aandacht aan besteed in een interview met Jo Tollebeek en Geert Mak. De historicus bestudeert de geschiedenis omwille van haarzelve. Het gaat bij de geschiedbeoefening om onbaatzuchtige kennis van het verleden en historici mogen zich niet laten leiden door de dictatuur van het heden. De studie van de geschiedenis heeft een intrinsieke waarde, geeft vreugde. Historici moeten hun nutteloosheid koesteren.

Het betoog vloeit natuurlijk voort uit de weerzin tegen de groeiende neiging van beleidsmakers alle studies te 'valoriseren': historisch onderzoek heeft nut als een bijdrage geleverd kan worden aan de oplossing van problemen in de moderne maatschappij. Terecht maken Tollebeek en Verschaffel er bezwaar tegen dat studie van de geschiedenis aldus gemanipuleerd wordt en hebben ze er gelijk in dat de studie der geschiedenis een intrinsieke waarde heeft en domweg genot verschaft door het bevredigen van de menselijke nieuwsgierigheid.

Het lijkt erop dat zij geschiedbeoefening daarmee onderscheiden van gewone wetenschap. Ze spreken (in navolging van geschiedfilosoof Frank Ankersmit) dan ook liever niet van geschiedwetenschap maar van geschiedbeoefening. Zelf heb ik er geen enkel probleem mee te spreken van geschiedwetenschap. Het is het doel van de historicus kennis te vergaren over het verleden en hij/zij doet dit op wetenschappelijke wijze met controleerbare argumenten. Geschiedwetenschap is helemaal niet zo bijzonder. Het werk van historici is niet veel anders dan dat van natuurkundigen en sterrenkundigen die de oerknal willen begrijpen, van economen die willen begrijpen hoe inflatie tot stand komt, van taalkundigen die proberen te begrijpen onder welke omstandigheden de b verandert in een v, van biologen die willen weten hoe de natuurlijke selectie plaatsheeft en van medici die zoeken naar de oorzaken van kanker. Het grappige is eigenlijk dat het meeste wetenschappelijke onderzoek een historisch aspect heeft. De oerknal vond plaats in een ver verleden, taalkundige verschijnselen kun je alleen begrijpen door taalkundige ontwikkelingen over een lange periode te volgen, Darwins theorieën kunnen niet zonder een studie van miljoenen jaren en kanker kan

slechts begrepen worden aan de hand van ervaringen bij patienten over langere tijd.

De overeenkomst is verder dat ook de studie van de astronomie, de

economie, de taal, de biologie, het menselijk lichaam, de wiskunde een intrinsieke waarde heeft en genot geeft. Het bedrijven van wetenschap komt voort uit een belangrijke eigenschap van de mens: nieuwsgierigheid. Wetenschappelijk onderzoek wordt in die wetenschappen, net als bij geschiedenis, meestal helemaal niet bedreven om problemen in het

heden op te lossen. Wat hebben we eraan als we weten of en wanneer er een oerknal plaatsvond of dat een b in sommige omstandigheden geaspireerd wordt en dan als een v klinkt? Marie Curie had geen idee van *societal impact* toen ze onderzoek deed naar radio-actieve straling.

Wetenschappelijk onderzoek is vaak helemaal niet te plannen, tot verdriet van overheid en NWO. Nieuwe vragen en nieuwe ideeën komen onverwachts op, maar mogen niet uitgewerkt worden in door NWO gefinancierd onderzoek. Vraag-gestuurd onderzoek, zoals naar de oorzaken van multiple sclerose, heeft tot nu toe weinig opgeleverd. Wetenschap gaat haar eigen weg en wordt niet geleid door de dictatuur van het heden. Dat geldt voor alle wetenschappen, inclusief de geschiedwetenschap.

Intussen betwijfelt natuurlijk niemand het nut van bepaalde wetenschappelijke ontdekkingen voor onze samenleving. Ieder ziet het nut van de toepassing van radio-actieve straling. Medisch onderzoek heeft er wel degelijk toe geleid dat ziekten genezen kunnen worden en inzicht in het fenomeen inflatie kan behulpzaam zijn bij het voeren van economisch beleid.

Zo heeft ook de geschiedwetenschap maatschappelijke relevantie en ik durf zelfs te beweren in sterkere mate dan de meeste andere wetenschappen. En dat is al zo sinds de oertijd. Kennis van het verleden is cruciaal sinds het ontstaan van het leven voor de *survival of the fittest*. Dieren gebruiken hun kennis van het verleden om te leren welk voedsel ze wel kunnen eten en welk niet. Mensen bouwen bij alles wat zij doen voort op ervaringen en kennis van het verleden.

Desondanks staat geschiedenis in een kwaad daglicht. Op historische studies wordt voortdurend bezuinigd, recent is zelfs voorgesteld het vak geschiedenis op de middelbare school af te schaffen. Als nu ook nog historici zelf gaan roepen dat hun vak geen enkel nut heeft, moet je je daarover niet verbazen. De realiteit is dat veel fout gaat door een gebrek aan historische kennis en historisch inzicht.

Economen hebben vaak een geheugen van slechts enkele jaren, zodat zij geen idee hebben wat voor rampen een ongebreidelde vrije markt kan veroorzaken, zoals we van de negentiende eeuw kunnen leren. Als George Bush eerstejaars colleges oude geschiedenis had gevolgd, had hij van de Assyriërs kunnen leren dat je na de verovering van een land het leger van de vijand niet moet ontbinden, maar incorporeren in je eigen leger. Bush ontbond Saddams leger en creëerde zo volgens Paul Bremer een goed gewapende Islamitische Staat. Er zijn zo talloze voorbeelden te noemen. Ik ben ervan overtuigd dat de bijdragen in deze *Skript* hun vruchten kunnen afwerpen als het gaat om inzicht in het functioneren van mensenrechtenorganisaties, behandeling van drugsverslaving en het begrijpen economische processen.

Historici zouden eens wat trotser moeten zijn op hun eigen vak.

R. J. (Bert) van der Spek is emeritus hoogleraar oude geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam en is voorzitter van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap 'Ex Oriente Lux'. Zijn onderzoek gaat over de interactie tussen de Griekse en Mesopotamische wereld in de Hellenistische periode en het functioneren van de markt van Oudheid tot heden.